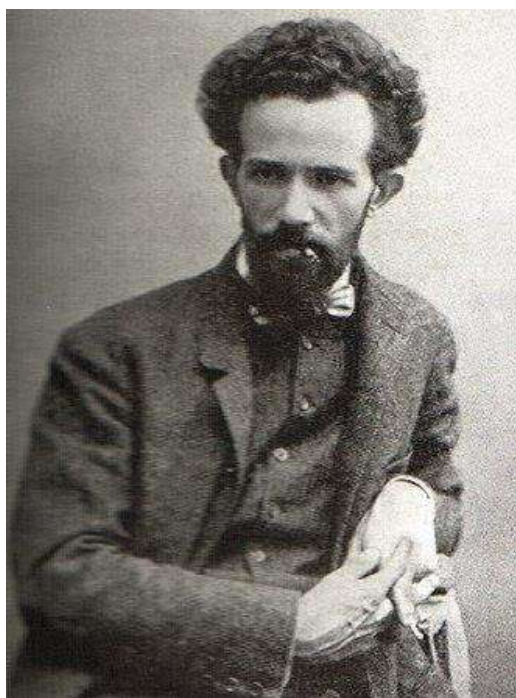

ЗВО «Університет Короля Данила»
Бібліотека ЗВО «Університет Короля Данила»

***Олександр Мурашко (1875 – 1919) -
життя та творчість генія
українського Відродження
(150 років від дня народження)***

Довідкове видання

Івано-Франківськ
2025

Олександр Мурашко (1875 – 1919) - життя та творчість генія українського Відродження (150 років від дня народження) : довідкове видання / укл : Чікальова С.О. Івано Франківськ: ЗВО « Університет Короля Данила» , бібліотека, 2025 . 27 с.

7 вересня 150 років тому народився відомий український художник Олександр Мурашко. Живописець, який виробив власний неповторний стиль у поєднанні імпресіонізму, модерну та реалізму.

Олександр Мурашко (1875 – 1919) був видатним українським живописцем і педагогом, знаний як один з ключових представників українського мистецтва кінця XIX – початку XX століття, якого часто називають "генієм українського Відродження". Він був майстром психологічного портрета, одним із перших в українському живописі, хто шукав нові форми виразності та експериментував з новими стилями, такими як імпресіонізм, постімпресіонізм, арт-нуво та модерн

Постать Олександра Мурашка (1875-1919) є визначальною в історії національної культури. Він був одним з тих, хто зачинав українське малярство XX століття з його новітнім образно-пластичним баченням світу

Його творчість напоєна барвами рідної землі, пронизана сонцем України. Народжений в Україні, він увібрав у себе багатоголосся її сонячної землі, і творив мистецтво, забарвлене радістю буття. Звернувшись до європейського художнього досвіду і водночас до національних традицій, він створив неповторний власний стиль, що вмістив його ідеали і уявлення про життя і мистецтво. Багатобарвний і яскравий світ образів Мурашка розкривається в ясних гармонійних живописних формах, у блискуче виконаних, дорогоцінних колірних композиціях.

Переїнявши все найкраще з нових художніх досягнень своєї доби, Олександр Мурашко зробив величезний внесок в українське мистецтво початку XX століття й навічно залишився в сузір'ї кращих його майстрів.

Творчість Олександра Олександровича Мурашка викликає дедалі більше зацікавлення науковців, сучасного глядача. Не зникає інтерес дослідників щодо визначення його ролі не тільки в національному, а й у європейському художньому процесі.

Олександр Мурашко залишив по собі значний слід в українській культурі, його роботи і досі вражають своєю красою, глибиною та майстерністю

Інформація сприятиме збереженню та поглибленню нашого спільного культурного спадку та історії України.

Геній українського відродження

Олександр Мурашко (1875 – 1919)

7 вересня — день народження Олександра Мурашка, видатного українського художника, фундатора нового українського малярства ХХ століття та одного з організаторів Української академії образотворчого мистецтва. Він здобув визнання на міжнародних виставках, мав великий успіх за кордоном, але найбільше любив Батьківщину. "Тут світло, тут сонце, тут чудова природа, тут своя культура", — так писав художник.

Олександр МУРАШКО (1875-1919) – гордість українського образотворчого мистецтва, чудовий живописець, вправний портретист. Один з небагатьох українських художників, що зумів органічно поєднати кращі надбання французького імпресіонізму, елементи модерну і ґрунтовну реалістичну школу Петербурзької Академії мистецтв, створивши свій неповторний мистецький стиль. Олександр Мурашко - художник, мистецтво якого «народжувалось на зламі епох», коли митці докорінно переосмислювали естетичні ідеали і погляд на закони творчості.

Його вітчим Олександр Іванович Мурашко був знаним іконописцем, майстром іконостасів та різьбярем по дереву, дядько Микола Мурашко – засновником малювальної школи у Києві (де отримали малярські навички М. Пимоненко, С.Костенко, І.Їжакевич, М.Жук, В.Серов).

Дитинство майбутного живописця пройшло спочатку в Борзні, згодом у Чернігові, де хлопець працював у майстерні вітчима, згодом – у Києві. Мурашко-старший отримав замовлення по облаштуванню Володимирського собору, відтак перевіз до Києва родину та майстерню. Він планував зробити із сина іконописця і не поділяв прагнення отримати освіту в Академії мистецтв. Зрештою, конфлікт спонукав Олександра Мурашка полишити домівку. Примирити батька з сином вдалося Миколі Мурашко та найближчим друзям. Юний художник отримав дозвіл вступити спочатку до малювальної школи, а згодом – до Санкт-Петербурзької Академії мистецтв (1896 – 1901).

У Санкт-Петербурзі Мурашко вдосконалював освіту у Іллі Рєпіна. Під його керівництвом створив перше фундаментальне полотно – дипломну роботу «Похорон кошового», яке було визнане кращим серед студентських робіт, за що художник отримав золоту медаль і відрядження з перспективою продовження освіти у кращих живописців Німеччини, Італії та Франції. Козацька тематика була однією з улюблених І.Рєпіна, що і вплинуло на вибір сюжету. Існує припущення, що позував для картини Михайло Старицький.

Перебуваючи у Парижі, Мурашко захопився роботами художників-імпресіоністів, відтак він почав відходити від академічної техніки, намагаючись поєднати різні живописні прийоми. Вважається, що саме паризький період був найбільш вдалим у творчій біографії Мурашка. Він проявив себе у жанрах тематичного та портретного живопису

У 1906 р. Мурашко написав картину «Карусель», яка принесла йому європейське визнання. На Х Мюнхенській міжнародній виставці (1908 р.) автора роботи нагородили золотою медаллю.

Повернувшись до Києва він відкрив тут власну майстерню, яка існувала з 1913 по 1917 рік. Протягом цього часу Мурашко викладав у Київському художньому училищі та брав участь у міжнародних художніх виставках.

Для свого часу школа, або студія О. Мурашка, була дуже прогресивною: з-поміж інших художніх навчальних закладів вона вирізнялася тим, що навіть наймолодші її учні писали й рисували не з гіпсів, а з натури.

1916-го він разом з однодумцями заснував Товариство київських художників, а 1917-го став одним із фундаторів Української Академії мистецтв у Києві.

14 червня 1919-го повертаючись з дружиною додому, недалеко від свого будинку на Лук'янівці, Олександр Мурашко загинув від пострілу невідомого.

Офіційно 17 червня 1919 року газета "Известия ВЦИК" стверджувала: "Труп Мурашка знайшли в будинку 18 на Дорогожицькій вулиці. Бандити зняли з покійного костюм, персні, забрали гроші". Але вдова художника спростовувала цю версію: "У будь-якому разі, це не були просто грабіжники: вони залишили на ньому цінну шпильку, черевики тощо".

Ходили чутки, що художника "пустили в розхід" через помилку в чекістських документах, сплутавши з кимось іншим. Були й ті, хто наполягав на версії вбивства через національні погляди, яких дотримувався Мурашко. Хай

там як, а 1919 року загинути творчому інтелігенту в Києві було значно легше, ніж вижити...

Маргарита та Олександр Мурашки. 1909. Фото Вітольда Мечинського. Музей «Духовні скарби України».

Це був шлюб, про який дружина згодом напише: "Десять років великого глибокого щастя". Маргарита стане його музою, коханою, другом.

Цікаві факти з життя Олександра Мурашка:

1. Хто був його батьком невідомо. Народила його донька священика.
2. Олександра записали на прізвище матері – Крачковський. Лише у 20 років, після того як мати побралася з Олександром Мурашко (відомим на той час іконописцем, майстром іконостасів та різьбярем по дереву) він узяв прізвище свого вітчима.
3. До семи років Олександр Крачковський жив на Чернігівщині неподалік Борзни й виховувався бабусею. Потім матір забрала його до себе в Чернігів, де жила з Мурашком. Той утримував у місті власну майстерню, до роботи в якій почав залучати малого Сашка.
4. 1887-го Олександр Мурашко отримав замовлення по облаштуванню Володимирського собору, відтак перевіз до Києва родину та майстерню.
5. Сашко Крачковський замалку мріяв стати маляром, видатним художником, вступити до академії мистецтв. Але вітчим про це не хотів навіть чути. Йому були потрібні працівники в майстерню, тож планував зробити з пасинка іконописця. У Києві хлопчика віддали в духовне училище. Він часто прогулював заняття, почав потай відвідувати Малювальну школу Миколи Мурашка (брата свого вітчима). Водночас із завзяттям допомагав перемальовувати ікони та виконувати будь-яку роботу для Володимирського собору, де якраз працювали Віктор Васнецов та Михайло Врубель. Спостерігаючи за їхньою працею, Сашко остаточно переконався у тому, що попри заборону батьків стане художником. Він утік з дому, жив де доведеться, сильно застудився. Їздив по селах та малював. Примирити батька з сином вдалося Миколі Мурашко та найближчим друзям.
6. Батьки побралися і Сашко узяв прізвище Мурашко, під яким вступив до Санкт-Петербурзької Академії мистецтв. Це відбулося зі згоди вітчима.

7. Протягом 1894 – 1900 років Олександр Мурашко навчався в Академії у Іллі Рєпіна. Під його керівництвом створив перше фундаментальне полотно – дипломну роботу «Похорон кошового», яке було визнане кращим серед студентських робіт. Він отримав золоту медаль і відрядження з перспективою продовження освіти у кращих живописців Німеччини, Італії та Франції. Козацька тематика була однією з улюблених Рєпіна, що і вплинуло на вибір сюжету. Існує припущення, що позував для картини Михайло Старицький.

8. Перебуваючи у Парижі, Мурашко захопився роботами художників-імпресіоністів, відтак почав відходити від академічної техніки. Почав поєднувати різні живописні прийоми. Вважається, що саме паризький період був найбільш вдалим у творчій біографії Мурашка. Він проявив себе у жанрах тематичного та портретного живопису.

9. Картина «Карусель» принесла йому європейське визнання. На Х Мюнхенській міжнародній виставці (1908 р.) автора нагородили золотою медаллю

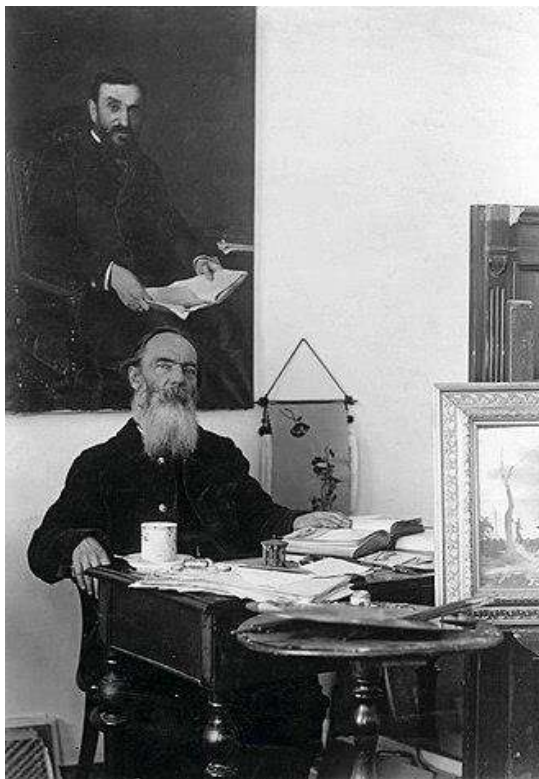
10. 1909 –го Олександр Мурашко одружився з Маргаритою Крюгер, яка стала його музою та моделлю.

11. 1913-го подружжя відкрило художню студію Олександра Мурашка, яка розташовувалася у хмарочосі Гінзбурга на Інституцькій.

12. 1917-го у Києві відкрилася Українська Академія мистецтв. Художник доклав чимало зусиль для її створення і став, нарівні із Георгієм Нарбутом, Миколою Бойчуком, братами Кричевськими, одним із її фундаторів.

Засновники Української державної академії мистецтв. Стоять (зліва направо): Георгій Нарбут, Василь Кричевський, Михайло Бойчук. Сидять (зліва направо): Абрам Маневич, Олександр Мурашко, Федір Кричевський, Михайло Грушевський, Іван Стешенко, Микола Бурачек.

Микола Мурашко в кабінеті. Фотографія 1890-х.

13. 14 червня 1919-го Олександр Мурашко разом із дружиною увечері поверталися додому. До них підійшло троє чоловіків, які забрали художника із собою. Наступного дня його тіло знайшли на сусідній вулиці.

Мурашко як видний представник української творчої інтелігенції заважав планам більшовиків щодо будівництва радянської країни, і справа була навіть не в грошах чи любові до України. Новій владі були потрібні люди з повністю відформатованим поглядом на світ, готові покійно виконувати будь-які накази. На жаль, за таких умов подальша доля видатних представників української культури була вирішена наперед. 14 червня 1919 року під час прогулянки з дружиною Мурашко зазнав нападу невідомих. Його забрали нібито для перевірки документів, а згодом було виявлено його тіло: постріл у потилицю перервав життя майстра. Зрозуміло, жодних розслідувань ніхто не проводив, але цей випадок повністю вкладається в логіку поведінки радянської влади, яка в наступні роки знищила мільйони українців. Деякі історики мистецтва навіть стверджують, що Мурашко став першою жертвою українського «Розстріляного відродження».

Олександр Олександрович прожив яскраве і цілеспрямоване життя. Він був близько знайомий з багатьма прогресивними людьми своєї епохи, і це наклало відбиток на всю його творчість, визначило погляди на мистецтво, скерувало громадську діяльність.

Усе своє життя і творчу наснагу спрямував на виховання українських художників, прищеплюючи своїм вихованцям любов до мистецтва. Багато його учнів продовжили і розвинули в українському мистецтві традиції реалістичного живопису, закладені Київською рисувальною школою М. Мурашка.

Роки виявилися не владними над полотнами художника. Сьогодні, як і раніше, вони полум'яніють мажорними барвами, випромінюючи ауру любові, добра і краси!

Творчість Олександра Мурашка має велике значення для українського мистецтва, оскільки він був одним із тих, хто вивів українське мистецтво на європейський рівень, поєднавши імпресіонізм, модерн та реалізм у власній

унікальній манері. Його роботи стали частиною світового художнього процесу, а сам він – яскравим представником українського культурного відродження

Його творчість мала значний вплив на розвиток українського мистецтва, особливо на портретний і жанровий живопис

Олександр Мурашко залишив по собі значний слід в українській культурі, його роботи і досі вражають своєю красою, глибиною та майстерністю

44 роки талановитого життя, самовіддана праця на користь відродження України та її культури і багато нереалізованих творчих планів...

Пам'ятай українське!

Найвідоміші картини Олександра Мурашка

“ Карусель ”

“ Селянська родина ”

(одне з найвідоміших полотен майстра на народну тематику)

Портрет дівчинки у червоному капелюсі. 1902–1903 рр.

Портрет дівчинки у червоному капелюсі. 1902–1903 рр. полотно, олія, 80 х 65 см. Національний художній музей України.

Історія створення. Картина була написана під час перебування у столиці Франції, Парижі. Чудова атмосфера паризьких салонів та неймовірна концентрація предметів мистецтва минулих епох надихнули Мурашка на написання портрета молодої жінки у червоному капелюсі. Це полотно є прикладом того, як Мурашко майстерно поєднує елементи імпресіонізму з реалістичним підходом до портретного живопису. Картина по праву вважається однією з найвідоміших робіт українських майстрів ХХ ст.

На картині зображена молода жінка, яка позує в яскраво-червоному капелюсі, що відразу привертає увагу глядача. Червоний капелюх створює контраст з темним одягом і фоном, виділяючи її обличчя та додаючи драматизм у композицію. Мурашко з особливою увагою підходить до зображення

жіночого образу, передаючи внутрішню глибину та загадковість моделі через її спокійний, але дещо замислений погляд.

"Зима" (1905). Портрет двох молодих людей, ймовірно, подружжя, на тлі [зимового пейзажу природи](#) демонструє приголомшливе вміння Мурашко комбінувати теплі та холодні тони для посилення виразності образів. Особи та одяг головних героїв оповіді дають глядачеві уявлення про традиції та культуру села, яке століттями зберігало в умовах окупації українську національну ідентичність.

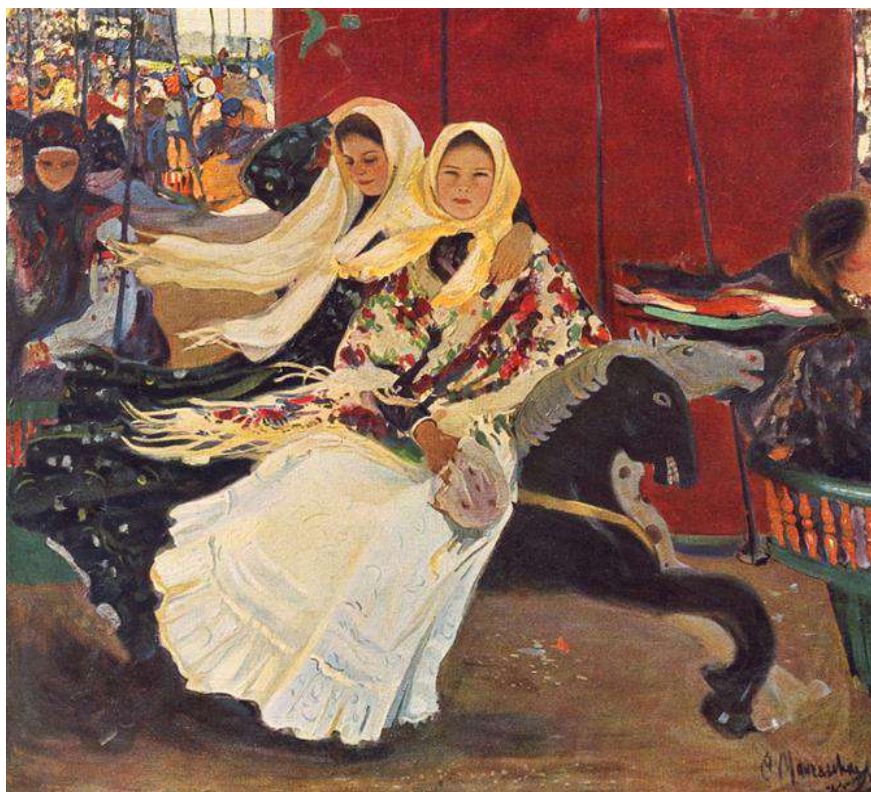

“ Зима ” (1905)

Примітно, що практично всі портрети Мурашка були присвячені звичайним людям у їхньому природному середовищі. Атмосферу урочистості полотнам автора дарувала унікальна манера зображати дійсність, а не хитромудрий сюжет.

"Каруселі" (1906). Одна з найвідоміших робіт. Автору вдалося надати фігур на каруселі приголомшливого динамізму, що передає глядачеві відчуття вихору. Робота була представлена на Міжнародній виставці у Мюнхені у 1909 році. На жаль, подальша доля полотна невідома. Свого часу картину придбав

колекціонер із Будапешта та розташував її у своєму замку, який пізніше був зруйнований під час бомбардувань у 40-х роках. Ескіз «Каруселі» зберігається у Національному художньому музеї у Києві.

5. "Благовіщення" (1909). Незважаючи на глибокі знання в галузі іконопису Мурашко у зрілі роки практично повністю відійшов від релігійної тематики. Картина «Благовіщення» стала чи не єдиним винятком із цього правила. Незважаючи на нетрадиційне для християнства голосіння євангельського сюжету, робота змогла зберегти урочистість атмосфери дійства завдяки глибокому жовтому кольору, розлитому по всьому полотну. Швидше за все, джерелом натхнення для майстра стали роботи імпресіоністів, з якими він познайомився у паризький період подорожі Європою.

«Благовіщення» – єдиний твір Олександра Мурашко, присвячений біблійному сюжету. Суто імпресіоністичний за живописом, безпосередністю почуттів і свіжістю сприйняття. Художник вибрав євангельський сюжет, зображення якого має усталену іконографію, велику кількість художніх попередників - світових шедеврів іконопису і станкового живопису. Олександр Мурашко споріднив в цьому творі елементи філософського символізму модерну та імпресіоністичний, плернерний живопис, переконливу реальність зображення і віртуозну майстерність портретиста-реаліста. Перед нами світський художній твір з елементами побутового жанру, портрету.

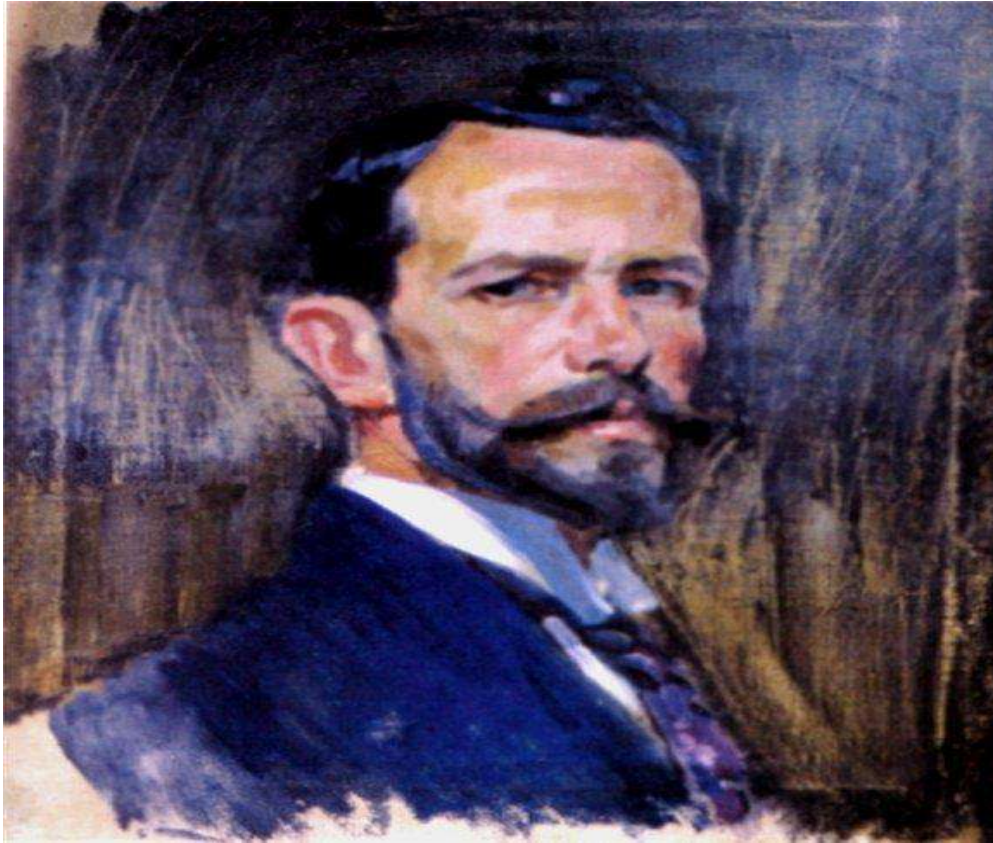
Олександр Мурашко. Благовіщення (Тераса), 1907—1908 рік
Зберігається у Національному художньому музеї України

6. "Продавщиці квітів" (1917). Ще одна робота майстра, написана незадовго до смерті. Перед очима глядача, немов звідки, широкими мазками фарби глибокого синього кольору промальовуються фігури літніх жінок. Життєрадісна атмосфера, передана яскравими фарбами на полотні, контрастує із сумними обличчями продавчинь. Помилуватися цим шедевром сьогодні можна у Національному художньому музеї України у Києві.

Продавщиці квітів. 1917 р

7. "Автопортрет" (1917). Один із останніх автопортретів Мурашка, написаний за 2 роки до смерті. Контраст холодних та теплих відтінків створює неповторний візуальний ефект. З полотна на глядача дивиться не лише талановитий художник, обласканий увагою європейських поціновувачів мистецтва, а й зразковий сім'янин, педагог, громадський діяч, патріот України. Зосереджений погляд висловлює тривогу за майбутнє країни, зануреної у хаос громадянської війни. Темне тло посилює відчуття внутрішнього драматизму.

Картина Олександра Мурашка «Похорон кошового». 1900. Національний художній музей України. Фото: www.wikiwand.com

Під керівництвом *Іллі Рєпіна* Олександр створив своє перше фундаментальне полотно – дипломну роботу «*Похорон кошового*», яка була визнана найкращою з-поміж студентських робіт, за що художник отримав

золоту медаль і відрядження з перспективою продовження освіти у кращих живописців Німеччини, Італії та Франції.

Картина Олександра Мурашка «Карусель». 1906. Експонувалася на Мюнхенській виставці у 1908 р., після чого її придбали для Музею образотворчих мистецтв Будапешта. Ескіз до картини, виконаний у 1905 р. зберігається в Національному художньому музеї України. Фото: www.wikiart.org

Ілюстрація з книги Казки Андерсена (1873) — першого українського перекладу казок письменника

«Портрет Тараса Шевченка», 1859

«Український красвид», 1896

"Парижанки. Біля кафе"

Список творів Олександра Мурашка

1. «Натюрморт» (1892)
2. «Похорон кошового» (1900)
3. «Кав'ярня» (1902)
4. «Біля кав'ярні» (1903)
5. «Портрет дівчини у червоному капелюсі» (1902-1903)
6. «Парижанка» (1902-1904)
7. «Портрет Ольги Нестерової» (1904)
8. «Зима» (1905)
9. «Карусель» (1906)
10. «Недільний день» (1909)
11. «Неділя» (1911)
12. «Селянська родина» (1914)
13. «Портрет В.А. Дитятиної» (1910)
14. «Портрет Г.П. Шлейфера» (1911)
15. «Портрет Маргарити Мурашко» (1911)
16. «Портрет Наталії Нестерової ,молодшої дочки Михайла Нестерова» (1910)
17. «Портрет родини Мурашців» (1913)
18. «Портрет Катерини Мукалової (Дівчина в хустці)» (1910)
19. «Портрет С.Г. Філіпсон» (1910)
20. «Портрет професора Київського університету М. Воскобойникова» (1911)
21. «Портрет пастора Юнгера» (1911)
22. «Портрет Ісака Рабиновича» (1913)
23. «Портрет Людмили Ковалевської» (1914)
24. «Портрет Фріди Меєрсон» (1916)
25. «Портрет старої» (1916)
26. «Портрет жінки у червоному» (1917)
27. «Жінка з квітами» (1918)
28. «Продавщиці квітів» (1917)
29. «Автопортрет» (1918-1919)
30. «Благовіщення (Тераса)» (1909)

Радимо прочитати:

1. Амеліна Л. Золота доба київської фотографії: за архівними матеріалами Національного художнього музею України. Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини. 2015. Вип. 11. С. 19–35
2. Антонович Д. Олександр Мурашко (1875–1919). Прага: Вид-во укр. молоді, 1925. 15 с
3. Антонович Д. Скорочений курс історії українського мистецтва. Прага: Вид-во Укр. Ун-ту, 1923. 340 с.
4. Голубець М. Кричевський, Мурашко, Нарбут. Історія української культури: В 15 зшитках / Під заг. ред. І. Крип'якевича. Львів: Вид. Івана Тиктора, 1937, зошит 10–14. С. 636–641.
5. Добріян Д. Участь Олександра Мурашка в реорганізації мистецької освіти у 1918–1919 роках та його проект ступеневої системи професійного художнього навчання. Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць. 2018. Вип. 135 (№ 8). С. 27-32.
6. Добріян Д. Листування Олександра Мурашка як джерело вивчення його особистості. Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць. 2017. Вип. 53. С. 67-76.
7. Добріян Д. Громадська діяльність Олександра Мурашка в роки Української революції (1917-1919 рр.). Другі києвознавчі читання: історія та етнокультура (до 100-річчя Української революції 1917-1921 рр.). К., 2017. С. 78- 88.
8. Добріян Д. Внесок Олександра Мурашка у створення Київського Товариства Художників та участь у його діяльності. Дні науки історичного факультету 2017 (до 200-річчя з дня народження М. І. Костомарова): Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених. К., 2017. С. 176-178
9. Добріян Д. Пошуки, знахідки, здогадки. Нове у родоводі Олександр Мурашка. Антиквар. 2018. Вип. 3-4 (107). С. 74-79.

- 10.Добріян Д. Постать Олександра Мурашка (на матеріалах спогадів вдови художника). Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць. 2016. Вип. 49. С. 97-107.
- 11.Добріян Д. Спогади Тіни Омельченко як джерело вивчення педагогічної діяльності Олександра Мурашка. Evropský filozofický a historický diskurz. 2017. S. 3. V. 4. С. 18-27.
- 12.Добріян Д. Експонентська діяльність Олександра Олександровича Мурашка на європейських вернісажах (1909-1914 рр.). Дні науки історичн факультету: Матеріали VIII Міжнародної наукової конференції студентів аспірантів та молодих учених «Дні науки історичного факультету». К., 2015. С. 236-242.
- 13.Добріян Д. Участь Олександра Мурашка в реорганізації мистецької освіти у 1918–1919 роках та його проект ступеневої системи професійного художнього навчання. Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць. 2018 Вип. 135 (№ 8). С. 27-32.
- 14.Добріян Д. Твори Олександра Мурашка в приватних збірках киян розвиток традиції колекціонування (з кін. ХІХ ст. – до сьогодення). Образотворче мистецтво. 2016. № 1 (95). С. 81-83.
- 15.Історія української культури / Під заг. ред. І. Крип'якевича. Львів: Вид. Івана Тиктора, 1937. 720 с.
- 16.Коваленко О. З історії художніх об'єднань України. Український історичний журнал. 1972. № 1. С. 82-87
- 17.Омельченко Х. *“Знаєте, Тіно, я дуже люблю життя ...”*: спогади про Олександра Мурашка / Т. Омельченко ; Тіна Омельченко ; авт. ст. та комент. Дар'я Добріян. — Київ : ArtHuss, 2017.
- 18.Сліпко-Москальцев К. О. Мурашко. Харків: Рух, 1931.
- 19.Телячий Ю. В. Українська літературно-мистецька інтелігенція в національно-культурному відродженні (1917-1921 рр.) : [моногр.]. Тернопіль: ТзОВ «Терно-граф», 2014. 600 с.
- 20.Українська академія мистецтва. Історія заснування та фундатори. Монографія / Олена Кашуба-Вольвач, вступна стаття, вибрана бібліографія, іменний покажчик. К.: Родовід, 2015. 272 с.: іл.

- 21.Членова Л.Г. Олександр Мурашко. Сторінки життя і творчості. Київ: Артанія Нова, 2005.
- 22.Членова Л. Невідоме полотно Олександра Мурашка. Образотворче мистецтво. 1985. № 5. С. 23-24.
- 23.Членова Л. Михайло Нестеров і Олександр Мурашко. Образотворче мистецтво. 1982. № 5. С. 16-18
- 24.Шкандрій, Мирослав. Авангардне мистецтво в Україні, 1910-1930: пам'ять, за яку варто боротися / пер. з англ. І. Семнюк. – Харків, ВД Фабула, 2023.

Використана література:

- Геній українського відродження. URL: <https://artlibraryblog.wordpress.com/2024/09/07/%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%96%D0%B9-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F/>
- Живописець Олександр Мурашко. URL: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/veresen/7/1875-narodyvsya-oleksandr-murashko-zhyvopysec> –
- 1875 - народився Олександр Мурашко, живописець (Український Інститут національної пам'яті). URL: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/veresen/7/1875-narodyvsya-oleksandr-murashko-zhyvopysec>
- Мріяв про мистецьке містечко. Олександр Мурашко URL: <https://suspilne.media/culture/765101-mriav-pro-mistecke-mistecko-ale-zagynuv-na-tomu-misci-vid-postrilu-agentiv-ck-biografia-hudoznika-oleksandra-muraska/> –
- Олександр Мурашко: Життя та творчість генія українського відродження . URL: <https://kyiv.gallery/statii/oleksandr-murashko-zhyttia-ta-tvorchist-heniia-ukrainskoho-vidrozhennia?srsId=AfmBOorZci09FBaCx4gOSwsp6ZzqU7iSErmqJ1hm3C-GX4hmR07XC9EU> –
- Олександр Мурашко. URL <https://uartlib.org/ukrayinski-hudozhniki/murashko-oleksandr/?srsId=AfmBOoofl3SuQ8DHP6vHnKnwqKy0w7CZltEjCn7PbyuWgflOWZZPWIEY>
- Творчість видатного українського митця Олександра Мурашка. URL <https://poltavaocnttum.h-it.top/tvorchist-vydatnogo-ukrayinskogo-myttsya-oleksandra-murashka/>

